

<https://doi.org/10.37919/0201-419X.2021.95.16>

УДК 81'42

САКРАЛЬНО МАРКОВАНІ МОВНІ ОДИНИЦІ В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

СОБОЛЬ

Лілія Ігорівна,

кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
практики англійської мови,
Дрогобицький державний педаго-
гічний університет імені І.Я. Франка;
вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич,
82100;

e-mail: lilia.sobol@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/>

0000-0001-7233-5756

Lilija

SOBOL,

PhD in Philology, associate professor,
Department of English Language
Practice, Drohobych Ivan Franko
State Pedagogical University;
24, Ivan Franko st, 24, Drohobych,
82100, Ukraine;

e-mail: lilia.sobol@gmail.com

Статтю присвячено розглядові сакральних маркованих мовних одиниць (слів та висловлень) як компонентів словника української поетичної мови другої половини ХХ століття. У контексті осмислення традицій національного художнього образотворення і текстотворення вони засвідчують біблісцентричність мовомислення авторів, закоріненість їхньої креативної свідомості в християнській лінгвокультурі.

Розглянуто стилістичну функціональність кількох типів номінацій, які в поетичному дискурсі відбивають мовну практику релігійної сфери і формують кілька основних лексико-тематичних груп: «назви святих осіб», «імена біблійних персонажів», «назви сакральних книг і їхніх частин», «назви релігійних обрядів і таїнств», «назви культових споруд і їх частин», «назви предметів культу», «назви релігійних свят». Наголошено, що в аналізованих віршових текстах компоненти цих лексико-тематичних груп представлені з різною інтенсивністю. Спільна щодо них тенденція – це збереження притаманної їм високої стилістичної тональності, позитивної оцінності.

Ключові слова: поетична мова, поетичний словник, сакральні марковані образи, біблійні антропоніми.

Сакральні марковані слова й словосполучення, прецедентні висловлення, які відбивають мовну практику релігійної сфери, літургійно-молитовну діяльність, безпосередньо пов'язані з текстами Святого Письма, завжди були важливими компонентами національного поетичного словника. Показовими щодо їх уживання у ХХ столітті є мовостилі І. Франка, Лесі Українки, П. Тичини, М. Рильського, Є. Маланюка, також авторів-шістдесятників – В. Стуса, Л. Костенко, В. Симоненка, І. Світличного, Д. Павличка.

У зв'язку з реанімацією ролі церкви як одного з центральних соціальних інститутів у житті українства функціональне навантаження сакральні маркованих мовних одиниць від початку 1990-х років помітно зросло. При цьому загальна мотивація контекстного вживання залишилася незмінною: підтвердити, що «мовна картина світу українців формувалася в духовному полі сакральних текстів» [Переломова 2008: 127], засвідчити «бібліоцентричність мовомислення й текстотворення, що її, зокрема, виявляє наповненість поетичного тезаурусу названими вище загальноновживаними, легко сприйнятними й менш відомими, рецептивно складнішими номінаціями, словосполучками та надслівними єдностями» [Сюта 2017: 156].

Загалом можна стверджувати, що зафіксовані в поетичній мові другої половини ХХ ст. слова зі сфери сакрального формують кілька основних лексико-тематичних груп: «назви святих осіб» (*Бог, Христос, Син Божий, Месія, Божя Мати, апостол*), «імена біблійних персонажів» (*Мойсей, Йосиф, Іов, Йона, Ісав, Самсон, Даліла, Суламіф; Адам, Єва, Каїн, Авель, Юда, Петро, Ірод, Іродіада, Рахиль, Марія Магдалина, Вероніка*), «назви сакральних книг і їхніх частин» (*Біблія, Євангеліє, Псалтир, Новий Завіт, Старий Завіт*), «назви релігійних обрядів і таїнств» (*літургія, молебень, молитва, піст, причастя*), «назви культових споруд і їх частин» (*храм, собор, церква, каплиця, святилище, притвор*), «назви предметів культу» (*хрест, ікона, іконостас, ладан, кадило, миро*), «назви релігійних свят» (*Різдво, Водохреще, Великдень, Трійця, Спас, Варвара*). У поетичній мові вони представлені з різною інтенсивністю.

Імена біблійних персонажів у розглядуваних поетичних текстах поліфункціональні. Вони не тільки виконують номінативно-оцінну функцію, а й виступають мовними знаками позатекстового сакральні-культурного досвіду і автора, і читача. Адже, на одностайну думку дослідників та авторів словниково-

довідкових видань (Ж.В. Колоїз, А.П. Коваль, Т.Ю. Кальченко, В.І. Сулима, К. Костів), основний пласт цих імен у національній мовно-поетичній традиції вже універсалізовані як символи і належить до сфери загальних знань. Тому зміст художніх образів, які апелюють до їхньої внутрішньої форми і прецедентної семантики, зазвичай легко декодується. Зокрема, до таких належать імена персонажів і старозавітних (*Мойсей, Йосиф, Іов, Йона, Ісав, Самсон, Даліла, Суламіф*), і новозавітних (*Адам, Єва, Каїн, Авель, Юда, Петро, Ірод, Іродіада, Рахиль, Марія Магдалина, Вероніка*).

Найлегшими для сприймання варто визнати імена відомих біблійних персонажів, а також ті, щодо яких у тексті є лексичні вказівки на їхню належність до тексту Святого Письма (наприклад, прикметник *біблійний*). Пор.: *Мішенню / я став для долі, як біблійний Йов* (І. Жиленко); *Що з того, що той цар прославив Суламіту? / А де тепер той цар? І Суламіта де* (Л. Костенко); *Я буду писати на ранок / про сни Суламіф, міражі забаганок, / таємницю, квадратні трактати* (С. Процюк); *Кружляє, кружляє, кружляє / ота страшна хуртовина! / Танцює, хижка і п'яна, / льодистими серезжками трясє. / Як голову криваву Іоанна / над білим світом Іроду несе...* (Л. Костенко); *Дівчинко, це прорізи цвітуть. / З меду квітка витече в долоню. / Для Рахилі кожна ніч холоне / і по грудях розтікає груди* (І. Андрусак); *І плакала Марія Магдалина, / Що не подав нікто йому води* (Л. Костенко); *Як прагнеться ридання Магдалини / пречистої сльози потручену зорю* (І. Калинець). Ці образи в національній мовно-поетичній свідомості однореферентно пов'язані з текстом Святого Письма, вони зрозумілі для більшості читачів, що мають досвід читання і трактування Біблії. У наведених ілюстраціях очевидно є смислово-естетична відповідність названих імен первинним сакральним-антропонічним моделям, а образний розвиток у метафоричних, епітетних, порівняльних структурах не суперечить поетичній традиції і не руйнує усталених стереотипів їх трактування: *Суддя сказав: з наскоку тут не мона. / Тут, запорожче, треба Соломона* (Л. Костенко); *Соломони емансипації, / як ваші максими з цього приводу* (І. Драч); *Не виведе новітній нас Мойсей / На інші зорі й тихі води. / Убили землю неземної вроди, наш дім, наш хліб і славу – наше все!* (І. Жиленко); *То лиш батіг, і ласощі, і молот, / Якими скульптор статую живу / Для світу створить Нового Адама* (О. Бердник); *Прозріти сивим Йоною* (Р. Мельників);

Сезон дощів, **маленький Йоно**, / І Європа далеко так (Р. Мельників); **Вся із солі, як дружина Лота**. / О смерте моя, ждую тебе я / без гніву, смутку і скорботи (І. Жиленко); Любов підкралась тихо, **як Даліла** (Л. Костенко); **Як покайнна Магдалена**, / Сам виверни гниле нутро, / Сам випечи на нім тавро (І. Світличний); **Усе комусь щось пишуть на догоду, / та чечевиці хочуть, як Ісав**. / А хто напише або написав / велику книгу нашого народу?! (Л. Костенко); **Ми у цьому житті, мов Іона в киті**. / Не треба втрачати мужність (І. Жиленко).

Серед найбільш упізнаваних біблійних імен, що належать до сфери загальних знань і зрозумілі навіть для мовців, які ментально не занурені в культуру християнства, – номінації старозавітних братів **Каїна та Авеля**. Сьогодні це відомі символи із стійкими значеннями та оцінністю, які мотивовані змістом прецедентних контекстів і ситуацій у Святому Письмі: **Авель** – «невинна жертва», **Каїн** – «братовбивця». Пор.: **Відрине кров і грозовий розряд / отерпне в ділі, як в дерево. / Каїне, Каїне, де твій брат?** / (Справді, а де бо він?..) / **Хтось фіолетовий морок простер / на світ – аж ступити незмога... / Каїне, Каїне, хто ж ти тепер – без Авеля, брата свого** (О. Забужко); **Кара янгола пече / вогняними вирлами. / Каїн Авеля січе / золотими вилами. / Щось не чути доброти, / а болото міситься... / Ось і чубляться брати / аж на місяці** (П. Перебийніс).

Також в ідіостилі І. Калинця спостережено потенційно афористичну епітетну сполуку **Авелева жертва**, яка поки що не зафіксована в загальномовних фразеологічних словниках: **Прийми мій дим, / як Авелеву жертву; І наші Бог прийме дими, / неначе Авелеву жертву, – / то не героями – людьми / бодай людьми позвольть вмерти**.

Показово, що з розглядуваної біблійно-антропонімної пари виразнішу функціональність, більшу частотність уживання засвідчує ім'я **Каїн**. Як вторинна образна назва братовбивці, воно запрограмує тональність звинувачення, інвективність оцінок. Пор.: **Очі сяйвом черкає / брама чітка. / Хто ти, Авель чи Каїн, / брат мій чи кат?** / **Згря свище і кряче. / Хто ти еси? / Крає серце незряче / промінь яси** (П. Перебийніс); **Я – вбивця. Я – проклятий Каїн!** / **Я ласки прощення не варт** (М. Осадчий); **Хто ж ти такий? Чи не марна була / Наша рвучка, самовіддана спроба? / Над крутизною твого чола / Встала Свобода чи Каїна злоба?** (М. Руденко). Визначальні семи таких слововживань – ‘підступність’, ‘зловбивість’.

Також у поетичних текстах із біблійним ономастичним образом *Каїн* іноді прочитується семантика нещирого каяття: *Ти зраджуєш і каєшся. / О як ти любиш каятись! / Ти **покаянням Каїна** / розплющив кутий лоб* (П. Перебийніс); *Печерний дим війни / ковтає хижка паща. / Пече вогонь vini. / І **Каїн тихо плаче*** (П. Перебийніс).

Представлені в мові української поезії другої половини ХХ століття концептуальні для сакральної сфери агіоніми *Бог* (текстові кореляти – *Господь, Всевишній, Всемогутній, Творець, Предвічний, Віковічний, Єдиний у трьох лицах, Творча сила*), *Божя Мати* (текстові кореляти – *Марія, Пречиста, Пресвята Діва*), *Ісус Христос* (текстові кореляти – *Месія, Син Божий, Учитель, Спаситель, Спас, Чоловіколюбець, Розп'ятий*). Системність їхнього вживання підтверджує таку визначальну константу української свідомості, як «висота релігійного почування, світла, навіть дещо екстатична радість відкриття Бога в усьому і наближення до нього» (М. Коцюбинська). Пор.: *У цьому світі сенс лише один: / Побачити **Творця** духовним оком* (М. Руденко); *Та ще є **Бог**. / І ще є Україна – / Для них я збережу у грудях свічку* (М. Руденко). Також цю висоту релігійних почувань засвідчують образи, які вербалізують засадничі для християнства уявлення про Бога як джерело і втілення любові, милосердя, справедливості: ***Бог є любов, яку не здерти. / Хіба що з шкірою з ребра. / Сідає сонце й устає. / Бо є любов. Отож ти є.*** (М. Савка); ***Бога** люблю я за те, що він – тайна* (І. Жиленко); *Бо так воно у **Господа** ведеться – / Дорога нищих в землю западеться* (Л. Костенко); *Маємо власну домівку – / Отже, **Всевишній** з нами* (М. Руденко); *І хто нам допоможе? / **Єдиний у трьох лицах*** (Л. Костенко). Важливі смисломодельовальні складники цих поетичних фрагментів – *Бог є любов, Бога люблю, Всевишній з нами, нам допоможе Єдиний у трьох лицах*.

Висока тональність притаманна також риторичним звертанням із номінаціями *Бог, Божя Мати*: ***О Боже мій**, така мені печаль* (В. Стус); ***Маріє, Діво Пресвятая**, / Це ти так плакала вночі* (Л. Костенко); *Відступляться обожнення і гнів перед тобою, **Матере і Діво*** (В. Стус).

Водночас тільки до Бога-Отця як втілення справедливості, джерела милосердя, вищої сили, яка карає і милує, адресовані риторичні питання і прохання на зразок: ***За що мене, Отче, караєш життям? / Пошли мені смерть – і тобі я воздам*** (В. Стус); *І так по крихті, крихті Україна – / іде з тобою. **Боже***

ж мій, куди? (Л. Костенко); *О Боже, тиші дай!* / *О Боже, тиші* (В. Стус); *Боже, шаленої мсти, / лютості всенаученої / нам на всечас відпусти* (В. Стус); *Господи, гніву пречистого / благаю* (В. Стус); *Господи, дай мені жить* (В. Стус); *Лиш ти мені, Господи Боже, прости* (В. Стус); *Наблизь мене, Боже, і в смерть угорни* (В. Стус); *Сподоб мене, Боже, високого краху* (В. Стус).

Зафіксовано в мові аналізованої поезії також фразеологічні звороти й усталені висловлення з агіонімом *Бог*: *І не береженого Бог береже* (В. Стус); *І сам я запалю отой мурашник, – / Хай кажуть там, що Бог їх покарав* (М. Руденко); *Віднині я почну молити Бога: / Хай Господи, моя душа-небога, / Лишається на березі Дніпра* (М. Руденко); *Та жди мене. Чекай мене. Чекай. / І Господові помолись за мене* (В. Стус); *Бо вони в гіркій печалі, / Ревно молячись до Бога, / Чують лиш німий неспокій* (І. Гнатюк); *Віднині я почну молити Бога: / Хай Господи, моя душа-небога, / Лишається на березі Дніпра* (М. Руденко); *Той тужить і плаче, а той бубонить, / і кожен з них Господа-Бога гнівить* (В. Стус).

Інший тип сакральної маркованих формульних висловлень – епітетні сполуки *Божий закон* (сукупність заповідей і настанов християнства), *Боже слово* (Святе Письмо), *Господній перст* (знак зверху; попередження або кара), *Божий дар* (талант, обдаровання) тощо. Пор.: *Я в Слові свої володіння здобув – / У Всесвіті-слові, де Божі закони* (М. Руденко); *Вирухає суетна тривога. / І в небесах я бачу Бога, / І Боже слово на землі* (І. Світличний); *Художники Божою милістю, всім серцем своїм і нутром* (Л. Костенко); *талант Ваш, втиснутий Вами в личину, йому чужу. / Лише чіпкохвостий нездара чіпляється за кожну владу / і висить вниз головою, як мавпа руда сапажу. / А Ви – Ви ж милістю Божою! / Вас люди читали в захваті. / Осяяла Ваші книги північна якась чистота* (Л. Костенко); *Хай мною вишумовують вітри, / могили тужать і Дніпро далекий / в низькі баци всиляє хлюпінт свій. / І безоглядно-голі небеса / байдуже задивляються у деко, / а я скажу: то є Господній перст. / Немає ряду з роду-віку нам, / немає ряду. Ти живеш, як пустка, / утеклий світу, давшись самоті. / Немає побратимів у степах / ні жодної душі, котра б почула / цей зазив-прислухання, зазив-крик* (В. Стус); *Нині вірші – не Божий дар* (М. Руденко).

Актуальне для поетичної мови другої половини ХХ століття також звертання до образу *Божої Матері*. Воно відбувається і в контекстах-апеляціях до прецедентного тексту Біблії (*Спішили верхи. Їхали возами. / Похід розтягся на дванадцять верст. / І Божя Мати плакала сльозами: / Та допоможіть* (Л. Костенко)) і в контекстах-описах побутових ситуацій (*Пожежа освітила Матір Божу* (М. Руденко); *А зі свічки пливуть окапини. / І Мати Божя дивиться з іконки* (Л. Костенко); *Кінчався день. Сумна і тонкоброва / Дивилася Марія з божника* (Л. Костенко)).

Серед численних зафіксованих поетичних уживань теоніма *Ісус Христос* і його контекстуальних корелятивів особливо знаковими вважаємо ті, що демонструють цілісність референції до прецедентних ситуацій хресної дороги Ісуса та його розп'яття на Голгофі: *Раптом втямив, темний, щось нове. / Що Божий Син таки іде на страту, а він, розбійник, він таки живе* (Л. Костенко); *Коли вели Ісуса до мучителя, / Була сльота. Петро апостол змерз* (Л. Костенко); *Ти є Месія, котрий терпить муку / За гріх сусідський, за криваве зло* (М. Руденко); *Петро – не Юда. Він любив Учителя* (Л. Костенко); *Ісус Христос розп'ятий був не раз. / Там, на Голгофі, це було уперше* (Л. Костенко); *Аж ось з'являється посеред неба / Син Божий, розп'ятий на хресті* (М. Руденко); *Голгофа. Хрест. І він на ньому – син, / Розп'ятий у маминій жалобі* (І. Гнатюк).

Значно менш репрезентативна в мові аналізованої поезії лексико-тематична група «імена християнських святих»: *Піднявшись над голоблями зірок, / Я цілий світ своїм наповню болям – / І тихий, владний, мов Ілля-пророк, / Громи вечірні викрешу над полем* (М. Руденко).

Лексико-тематичну групу «назви релігійних свят» у мові української поезії другої половини ХХ ст. представляють номінації *Різдво, Водохреще, Благовіщення, Великдень, Трійця, Варвара* та ін.: *Я чекала, що врятує сніг, / що Різдво нам позолотить сльози* (І. Жиленко); *Ну от і ми уже, як люди. / І в нас Різдво. / Прийдем додому. Наварим каші. / Вберемо крашу із одеж. / Хай буде завжди повна чаша / і в нашій домі, / і в домі вашій, / і у чужому домі теж* (І. Жиленко); *Як свічка золотиста, / в кристальнім гробі вміщена, – / хай жде вона, Пречиста, – / нового Благовіщення...* (І. Жиленко); *Ночі урвала Варвара* (В. Стус). При цьому прийменниково-іменникові сполуки *на Великдень, на Водохреще, на Спас, на Пречисту* вживаються типові для народної культури формули означення

часу: *Привезла щавелю для зелених борців, / В білій хмарі дощу привезла на Великдень* (М. Вінграновський); *На Водохрещі маєм / Об, Іртиші, Єнісей* (В. Стус). У конкретних контекстах вони виступають етномаркованими засобами увиразнення ліричної думки, створення підкреслено емоційного контексту.

Із розумінням сутності свята *Великодня, Воскресіння Христового* в українській мовній практиці пов'язане вживання дієслова *воскресати*. Його семантична динамічність у поетичній мові відбувається за традиційним механізмом – від опертя на пряме лексичне значення ‘ставати знову живим, повертатися до життя після смерті; оживати’ [Словник 1970-1980, I: 744] <http://sum.in.ua/p/1/744/1> до актуалізації переносного – ‘відроджуватися, відновлюватися; ставати знову життєздатним, працездатним’. Прикметно, що в такому переносному значенні дієслово *воскресати* в поетичній мові поєднується і з назвами істот, і неістот. Причому другий тип сполучуваності значно продуктивніший із погляду текстотворення: *Помирай, воскресай і веди / В світ отой, де під Сонцем / формується зоряна раса* (М. Руденко); *воскресали давні ікони / що спали в павутинному мороці / довгими віками* (І. Калинець); *Невгасима зоря над землею воскресне* (М. Руденко); *Кохання храм у серці не воскресне* (М. Руденко); *Жага світів далеких вокреса* (М. Руденко); *Мій дух нарешті воскресать почав* (М. Руденко); *Та любов тобі дарує славу, / Яка живих і мертвих воскресить* (М. Руденко). Зафіксовано також контексти із переносним уживанням віддієслівного іменника *воскресіння* у значенні «відновлення, відродження»: *Жду... племінного воскресіння духу* (М. Руденко); *А верба, як сива удовиця, / весняного воскресіння жде* (М. Руденко).

Лексико-тематичну групу «назви релігійних обрядів і таїнств» у поетичному словнику другої половини ХХ століття наповнюють номінації *літургія, молебень, акафіст, молитва, піст, єхаристія, причастя* і под.: *А головне, що встиг я на молебень. / Лиш другі півні піють з-за ріки. / Такий туман, вже ходиш як у небі. / Гяблука знімаєш, як зірки* (Л. Костенко); *Правлю під склепінням неба, / Як син по батькові, молебень / Душі* (І. Світличний); *замісити сонце на дощі / а тоді підкласти жменю хмизу / хто згорить а хто переживе / це уже забава не для тебе/ попри небо сіється молебен / і додому в голосі пливе* (І. Андрусак); *Душа вимагає молитви і посту* (М. Руденко); *Лесько сказав: – Хіба це голод? / Ні. Це просто піст. / На те*

ж воно й **пилупівка** (Л. Костенко); *Заходить епоха великого посту*. / *Всецарствіє пекла. Свій страх зібгай*. / *Хтось другий і третій, і п'ятий, і шостий...* (В. Стус); *Ми з тобою такі безборонні одне перед одним*. / *Ця любов була схожа на таїнство перших причасть* (Л. Костенко). З поміж проілюстрованих особливе функціональне навантаження в поетичній мові виявляє номінація *молитва* ('установлений текст, який промовляється, виголошується віруючими при зверненні до Бога, до святих' [Словник 1970-1980, IV: 783]) та спільнокореневе дієслово *молитися* ('звертатися до Бога, до святих з проханням, подякою; проказувати слова молитви' [Словник 1970-1980, IV: 784]). Пор.: *вранці я прокидаюся з молитвою* (І. Калинець); *Твоя молитва не загине* (М. Руденко); *На молитви твої чекає / той, кому думки вичути дано* (В. Стус); *Дітей будила також на молитву* (М. Руденко); *Я виходжу і тихо молюсь, / і тепліє з молитви серце*. / *Боже, я тебе не боюсь*. / *Знаю: ти милосерден* (І. Жиленко).

Реальну життєву практику молитовної дії поетична мова фіксує в образному портретуванні зовнішніх атрибутів молитви – схиляння колін, складання рук, промовляння молитви пошепки, в усамітненні, у храмі тощо: *Стоїть над ним одна-єдина зірка, / пливе молитва в човнику долонь* (Л. Костенко); *Козацькі плечі затряслись в плачі – / І він схилив коліна до молитви* (М. Руденко); *І шепотів собі його молитви, / І плакав з радості в передчутті труда* (М. Вінграновський); *...молитву якусь шепотів – / То молитва за мене й за тебе* (М. Руденко); *У храмі чистота / сльозинок непролитох / і тиша пресвята / вечірньої молитви* (П. Перебийніс); *Моя молитва кане в безгомінні* (І. Гнатюк). Такі контексти засвідчують поширену дієслівну та епітетну сполучуваність іменника *молитва* (*шепотіти молитву, будити на молитву, вечірня молитва*), а також узвичаєне прагнення промовляти молитву в тиші, на самоті, у храмі.

Переносні слововживання засвідчують високу позитивну експресію і словесного образу *молитва*, і контекстів, у яких він ужитий: *Поезія – не жарт...* / *Це теж космічна битва*. / *Вона і мати, і жона, / Присяга і молитва* (М. Руденко); *Україно! Ти моя молитва, / Ти моя розпука вікова* (В. Симоненко); *Чисті, як молитва чи любов, – / Як вони видзвонюють – ті дзвони, / Здійняті з соборів і церков* (І. Гнатюк); *Душа шукає слів, як молитов* (Л. Костенко).

Поняття *молитва* в мові аналізованих віршів конкретизують образи важливих для християн щоденних молитов –

«Вірую», «Отче наш». У текстах спостережено їхні лексико-фразеологічні (на рівні вживання характерних слів і формульних висловлень) та формально-структурні (на рівні наслідування синтаксичної форми) рефлексії: *Все життя не віддала спокою, / Забувалась лиш в отченаші* (І. Гнатюк); *Причинивши двері, / колінкую: Отче ти наш! / Таж ніхто не верне / руки, рухи, радощі нам?!* (В. Стус); *Стоїть межі потвор – сестра. / Шепоче тихо: «Отче наш...»* (В. Стус); *Даждь нам, Боже, днесь. / Не треба завтра, / Даждь нам днесь, мій, Боже! / Даждь нам днесь! Догорять українські ватри. / Догоряє український весь край* (В. Стус); *урвавши молитву на «жизні грядущого віку», / <...> / відходять останки розбитих шеренг: наближається сніг* (О. Забужко); *вмер позавчора, похорон сьогодні, вдячний за співчуття рідним і близьким / <...> / очікую воскресіння мертвих і життя майбутнього віку, амінь* (В. Мицько).

Ядро лексико-тематичної група «назви предметів культу» становлять номінації *хрест, ікона, іконостас, ладан, кадило, миро*. У поетичній мові вони не тільки зберігають імпліцитно властиву їм позитивну оцінність, а й поширюють її на контекстне оточення: *воскресали давні ікони / що спали в павутинному мороці / довгими віками* (І. Калинець); *пронята лиш ікона вістрям свічки* (І. Калинець); *то оновилася свята за шибою ікона* (І. Калинець); *Свіжий хрест <...> це / послужить / замість іконостасу / у нашому обкраденому храмі* (І. Калинець); *Прийдіте поклоніться / посріблені волхви / з миром інею / з високим кадилом морозу* (І. Калинець); *Ладаном мені живиця пахне* (В. Стус); *Наш псалом – не цвілий крам, / а для душі цілюще миро* (І. Калинець).

У лінгвістичних, зокрема лінгвостилістичних, працях уже неодноразово висвітлювалася проблема художньо-образної вживання образу *хрест* як символу важкої долі, терпіння, страждань. Традиційно цю естетизацію засвідчують сталі, фразеологічні висловлення *Брати хрест, нести / двигати хрест, падати під хрестом / під тягарем хреста, послати на хрест*. Пор.: *У драмі людській небагато дій: / дитинство, юність, молодість і старість. / Роби що хоч, ридай або радій. / Неси свій хрест. Все інше – позосталість. / Настане час – і піде все в архів* (Лі. Костенко); *Подумки завдавши їх [страждання] на плечі, йшов і падав, наче під хрестом* (І. Гнатюк); *Самотньо двигаси хрест* (І. Калинець); *У пекельному диму / його на хрест пошлють Іуди* (М. Руденко).

Загальну тональність страждання увиразнюють негативно-оцінні епітетні характеристики образу *хрест – важкий, тяжкий* (*Як добре те, що смерті не боюсь я / І не питаю, чи **тяжкий мій хрест*** (В. Стус); *А той, хто зрікся нас, – навів проклятий / Порине в морок, в хаос, в небуття. / **Візьми свій хрест. Нехай ляга на плечі / Важким ярмом, а ти його неси*** (М. Руденко)), а також смислово співвідносні генитивні метафори – *тягар хреста, вагота хреста* (*Щонайвища з нагород / і найчесніша – мста / за наш прихід і наш ісход / під **тягарем хреста*** (В. Стус); *Пізнай всю **ваготу хреста*** (І. Калинець)).

Здійснене дослідження засвідчує стійкість функціонального навантаження в національному художньому дискурсі сакрально маркованих образів та висловлень, які відбивають мовну практику релігійної сфери. У поетичній мові другої половини ХХ століття ці одиниці зберігають імпліцитно властиву їм високу стилістичну тональність, позитивну оцінність і формують потужний пласт національного поетичного словника.

Колоїз Ж.В., Бакум З.П. Слово Благості: Словник-довідник фразем біблійного походження. Кривий Ріг, 2002.

Кальченко Т. Прецедентні феномени біблійного походження в ліриці І. Римарука. *Культура слова*. 2012. Вип. 77. С. 101–106.

Коваль А. П. Спочатку було слово. Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. Київ, 2001.

Костів К. Словник-довідник біблійних осіб, племен і народів. Київ, 1995.

Переломова О.С. Лінгвокультурні коди інтертекстуальності українського художнього дискурсу: діахронічний аспект. Суми, 2008.

Словник української мови: в 11 томах. Київ, 1970 – 1980.

Суліма В. Біблія і українська література. Київ, 1998.

Сюта Г.М. Цитатний тезаурус української поетичної мови ХХ століття. Київ, 2017.

Яковлева Е.О. О понятии «культурная память» в применении к семантике слова. *Вопросы языкознания*. 1998. №3. С. 43 – 47.

REFERENCES

Koloiz, J.V, Bakum, Z.P. (2002). Word of the Annunciation: A dictionary of phrases of biblical origin. Kryvyi Rih (in Ukr.)

Kalchenko, T. (2012). Precedent phenomena of biblical origin in the lyrics of I. Rymaruk. *Culture of the Word*, 77, 101 – 106 (in Ukr.).

Koval, A.P. (2001). At first there was a word. Winged expressions of biblical origin in the Ukrainian language. Kyiv (in Ukr.).

Kostiv, K. (1995). Dictionary-reference book of biblical persons, tribes and peoples. Kyiv (in Ukr.)

Perelomova, O.S. (2008). Linguocultural codes of intertextuality of Ukrainian artistic discourse: diachronic aspect. Sumy (in Ukr.)

Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes. (1970 – 1980). Kyiv (in Ukr.).

Sulyma, V. (1998). Bible and Ukrainian literature. Kyiv (in Ukr.).

Siuta, G.M. (2017). Quoted thesaurus of the Ukrainian poetic language of the XX century. Kyiv (in Ukr.)

Yakovleva, E.O. (1998). On the concept of “cultural memory” in application to the semantics of the word. *Questions of linguistics*, 3, 43 – 47 (in Rus.).

Статтю отримано 11.11.21

Liliia Sobol

SACREDLY MARKED LANGUAGE UNITS IN THE POETIC DISCOURSE OF THE SECOND HALF OF THE XX CENTURY

The article is devoted to the consideration of sacredly marked language units (words and expressions) as components of the dictionary of the Ukrainian poetic language of the second half of the twentieth century. In the context of understanding the traditions of national artistic formation and text creation, they testify to the library-centric linguistic thinking of the authors, the rootedness of their creative consciousness in Christian linguistic culture.

The stylistic functionality of several types of nominations is considered, which in poetic discourse reflect the linguistic practice of the religious sphere and form several main lexical and thematic groups: «names of saints», «names of biblical characters», «names of sacred books and their parts», «names of religious rites». and sacraments», «names of religious buildings and their parts», «names of religious objects», «names of religious holidays».

It is emphasized that in the analyzed poetic texts the components of these lexical and thematic groups are presented with different intensity. The common tendency towards them is the preservation of the high stylistic tone implicitly inherent in them, the positive evaluation.

The conducted research testifies to the stability of the tradition of using sacredly marked images and expressions in the national artistic discourse, which reflect the linguistic practice of the religious sphere. In the poetic language of the second half of the twentieth century, these units retain their implicit high stylistic tone, positive value and form a powerful layer of the national poetic dictionary.

Key words: poetic language, poetic dictionary, sacredly marked images, biblical anthroponyms.